

др Буро Вуковић,
редовни професор Правног факултета у Бањалуци

ИМУНИТЕТ КОНЗУЛАРНИХ ПРЕДСТАВНИКА

Аутор критички разматра питање привилегија и имунитета конзуларних представника, других лица запослених у конзулату и чланова њихових породица. У разматрање се узима и положај самог конзулата, привилегије и имунитети које он ужива. При испитивању разлога за постојање конзуларних привилегија и имунитета, аутор заступа функционални приступ — имунитет је оправдан пошто омогућује слободно и не сметано вршење конзуларних функција.

1. Између држава постоје бројни и различити односи који се остварују путем државних органа који стално или повремено дјелују на подручју стране државе. Посебна и значајна скупина унутар ових органа су конзуларни представници које једна држава шаље у другу државу на темељу постигнуте сугласности између државе шаљатељице (sending state) и државе приматељице (receiving state). Конзуларни представници, које новије међународне конвенције називају конзуларним функционери (1), врше преко конзулата (генерални конзулат, конзулат, вишеконзулат, конзуларна агенција) конзуларне функције (2). Разликују се каријерни конзуларни функционери (професионални, по звању, consules missi) који су државни службеници и почасни конзуларни функционери (consules electi). Каријерни конзуларни функционери су најчешће држављани државе шаљатељице, а уз изричиту сугласност државе приматељице могу бити њени држављани или држављани трећих држава.

Поред конзуларних функционера, у конзулатима постоје конзуларни службеници који врше административне или техничке послове и особље конзулата које обавља послове послуге. Посебна скупина је приватна послуга која је запослена у приватној служби конзуларних функционера, конзуларних службеника или чланова послужног особља у конзулату.

(1) Бечка конвенција о конзуларним односима и новије билатералне конвенције.

(2) Усп. Бечку конвенцију о конзуларним односима, — чл. 7. и одговарајуће одредбе у билатералним конвенцијама. Може се споменути, да је још 18. VI 1911. донијета Каракаска конвенција о конзуларним функцијама. Прописи о конзуларним функцијама постоје и у интерним правима држава па тако и у Југословенском праву (Закон о обављању вањских послова из надлежности савезних органа и савезних организација, — чл. 34, 35. и 36, „Сл. л. СФРЈ”, бр. 56/81). Усп. такође: М. Митић, *Дипломатске и конзуларне функције*, Београд, 1978.

2. С обзиром на важност конзуларних функција, поставило се питање положаја конзуларних функционера и других особа на раду у конзулату у страним државама. Да ли ће ове особе имати положај и уживати заштиту као и сви странци, који редовито потпадају под законодавну, управну и судску јурисдикцију држава, или ће им се признати посебни привилегији и имунитети? О овоме су постојала различита гледишта (3). Према једном мишљењу, конзуларним функционарима није требало признавати привилегије и имунитет, а ако се то чини, разлог томе је куртоазија (4). Превладало је стајалиште да конзуларним функционарима треба признати одређене привилегије и имунитете. Међутим, у појединостима су се мишљења науке и пракса држава знатно разликивале.

3. Конзуларно право, па тако и њен дио који је регулирао привилегије и имунитете конзуларних представника, изграђивало се међународним обичајним нормама, интерним прописима држава (5) и међународним конвенцијама. Разумљиво је да је тако долазило до неуједначености.

Извјесна унификација постигнута је доношењем мултилатералних конвенција. То су, у првом реду, регионални акти и то Хаванска конвенција о конзуларним представницима од 20. II 1928. и Закон о међународном приватном праву (Código Bustamante) од 20. II 1928, али је њихов домаћај био ограничен. До значајнијег напретка, не само на кодификацији него и на прогресивном развоју конзуларног права, дошло је доношењем Бечке конвенције о конзуларним односима (6). Конвен-

(3) Усп.: Y. G. Araya, *Derecho y practica consulares*, Santiago de Chile, 1969; Б. Бабовић, *Кодификација правила конзуларних односа и имунитета*, Београд, 1957; W. E. Beckett, *Consular Immunities*, British Yearbook of International Law, 1944; И. П. Блишченко, *Дипломатическое право*, Москва, 1972; Блишченко/Дурленевски, *Дипломатическое и консульское право*, Москва, 1962; Bodin, *Les immunités consulaires*, 1899; Chesney, *Diplomatic and Consular Immunities*, 1926; Féraud/Giraud, *Etats, souverains, personnel diplomatique et consulaire devant les tribunaux Etrangers*, 1895; A. le Grand, *Les immunités des consuls*, Beauvais, 1911; M. Heyking, *La theorie et la pratique des services consulaires*, Recueil des Cours, Académie de Droit international de la Haye 34/30; Hoffmann/Glietsch, *Konsularrecht*, 1977; B. Hübler, *Die Magistraturen des völkerrechtlichen Verkehrs*, 1900; J. Д. Илин, *Основные тенденции в развитии консульского права*, Москва 1969; G. W. Keeton, *Extraterritoriality in International and Comparative Law*, Recueil des Cours 72/48; A. T. Lee, *Consular Law and Practice*, 1961; М. Леви, *Бечка конвенција о конзуларним односима и југословенска пракса*, „Југословенска ревнија за међународно право“, 2/63; C. Libera, *Le fondement juridique des privilèges et immunités consulaires*, „Revue générale de droit international public“, 3/39; — *Zasady miedzynarodnego prawa konsularnego*, Warszawa, 1960; А. Б. Лукин, *Консульские отношения социалистических государств*, „Советское государство и право“, 11/62; L. Preuss, *Consular Immunities*, American Journal of International Law, 43/49; Satow's Guide to Diplomatic Practice, London, 1979; Seeling Ruibal, *Las inmunidades de los funcionarios diplomaticos y consulares*, „Revista de derecho internacional“, 1939; I. Steward, *Consular Privileges and Immunities*, New York, 1926; Stowell, *Consular Cases and Opinions*, Washington, 1909; G. H. Stuart, *American Diplomatic and Consular Practice*, New York, 1952; — *American Treaty Provisions Relating to Consular Privileges and Immunities*, „American Journal of International Law“, 20/26; — *Le droit et la pratique diplomatiques et consulaires*, Recueil des Cours, 1934; R. Suz, *Konsularische Privilegien insbesondere der ausländischen Konsuln in der Schweiz*, Zürich 1947; M. Tenabau, *Имунитети и привилегије у међународном праву* (дис.), Београд, 1981; С. Р. Vilazar, *Derecho Consular*, Guayaquil, 1951; Б. Вуковић, *Изучење од грађанске јурисдикције према међународном праву, интерним правима и судској пракси*, Сарајево, 1981; J. Zoures, *Consular Intercourse and Immunities*, International Law Commission UN, A/CN.4/108.

(4) Ово је гледиште било заступано у неким старијим интерним прописима држава (аустријски Декрет од 23. IX 1917, боливијски Reglamento consular од 4. VII 1887, хондураски Закон о страним конзуларним мисијама од 14. III 1906, венецуелански Декрет од 25. I 1883).

(5) Усп.: Feller/Hudson, *A Collection of the Diplomatic and Consular Laws and Regulations of Various Countries*, Washington, 1933.

(6) М. Бартош, *Бечка конвенција о конзуларним односима* (1963), „Југословенска ревнија за међународно право“, 2/63; О. Н. Хлестов, *Венскаја конвенција 1963. года по консулским сношењима*, „Советское государство и право“, 11/66; Аваков/Илин, *Венскаја конференција по консулским сношењима*, „Советски ежегодник међународног права“, 1963.

ција је, на темељу пројекта Комисије за међународно право УН, донијета 24. IV 1963, а ступила на снагу 19. III 1967 (7). Конвенцију је ратифицирала и Југославија (8). Бечка конвенција о конзуларним односима, међутим, не рјешава сва питања. У њој има правних празнина, а неке одредбе нису довољно прецизне. Уноточ томе, то је данас најзначајнији акт о овој проблематици који врши утјецај и на друге норме. Тако поједине државе све више усклађују билатералне конвенције па и своје интерне прописе са рјешењима Бечке конвенције о конзуларним односима.

Данас норме о привилегијама и имунитетима конзуларних функционера постоје у мултилатералним и билатералним конвенцијама. Билатералне конвенције су најчешће посебне конзуларне конвенције, а каткада и уговори о трговини и пловидби. Више оваквих конвенција закључила је и Југославија (9). Од значаја су и интерна права држава (10) и њихове јудикатуре. Најчешће су то супстанцијалне норме, али у неким случајевима постоје и колизијске норме. Колизијске норме упућују на међународно право као мјеродавно право или на интерно право државе приматељице (11).

Постојање плуралитета извора конзуларног права поставља питање њиховог односа. Будући да не постоји међународни акт који би цјеловито регулирао ову материју, они се морају допуњавати. То, у првом реду, вриједи за међународно обичајно и конвенционално право (Бечка конвенција о конзуларним односима — преамбула). Надаље, доношење Бечке конвенције о конзуларним односима не ставља изван снаге друге међународне конвенције, нити спријечава закључење нових којима би се допуниле или развиле њене одредбе или проширило подручје њене примјене (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 73). Могућност повољнијих рјешења не искључују нити билатералне кон-

(7) UN Doc. A/CONF. 25/12.

(8) Сл. л., Дод. међ. уг. бр. 5/66.

(9) Југославија је закључила конзуларне конвенције са: Албанијом (Конвенција о настанкању и конзуларној служби) 22. VI 1926 („Сл. нов.“, бр. 117/29; Аустријом (Конзуларни уговор) 18. III 1960 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 5/69); Беолијом 30. XII 1969 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 49/74); Боливијом 21. V 1962 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 11/63); Бугарском 21. III 1963 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 11/63); ЧССР 11. XII 1981 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 6/84); Француском (Конвенција конзуларна и о настанкању) 30. I 1929 („Сл. нов.“, бр. 112/29); Грчком 17. XII 1974 („Сл. л.“, бр. 9/76); Ираком 28. II 1980 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 1/82); Италијом 3. XII 1960 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 6/63); Кином 4. XII 1982 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 2/84); Либијом (Конвенција о конзуларним односима) 1. VII 1982 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 2/84); Мађарском 20. II 1963 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 13/63); Монголијом 14. IV 1966 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 10/67); НДР 12. II 1964 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 14/64); Перуом (Договор о принципу реципроцитета у вези са повластицама и имунитетом конзуларних функција влада 9. IX 1968; Пољском 2. XII 1982 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 9/84); Румунском 24. I 1974 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 66/74); САД (Конвенција која одређује права, имунитете и привилегије конзуларних агената 2/14. X 1881 („Срп. нов.“, бр. 268/1882); СССР 21. VII 1960 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 8/61); Конвенција о допуни Конзуларне конвенције од 21. VII 1960 — 22. V 1980 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 9/72); те Великом Британијом 21. IV 1965 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 10/66). Југославија је закључила и неке уговоре о трговини и пловидби који додирују питања имунитета и то са: Грчком 2. XI 1927 („Сл. нов.“, бр. 254/28); Јапаном 28. II 1959 („Сл. л.“, Дод. међ. уг. бр. 7/59); Нидоземском 28. V 1930 („Сл. нов.“, бр. 85/32); Шпањолском 27. IX 1929 („Сл. нов.“, бр. 307/29); те Великом Британијом 12. V 1927 („Сл. нов.“, бр. 48/28).

(10) Тако, нпр., Restatement of the Law Second, Foreign Law of the United States и: Положение о дипломатических и консулских представительствах иностранных государств на территории СССР (1966).

(11) Европска конвенција о конзуларним функцијама у погледу имунитета упућује на Бечку конвенцију о конзуларним односима. Југославенски Закон о кривичном поступку (чл. 145, ст. 1), Закон о парничном поступку (чл. 26, ст. 1) и Закон о опћем управном поступку (чл. 26, ст. 1), упућују у погледу имунитета на правила међународног права као мјеродавна.

венције. Постоје и опћа међународна правила која се могу и овдје примјенити (*lex specialis derogat legi generali, lex posterior derogat legi priori*) (12). Правила Бечке конвенције нису *ius cogens* па државе могу уговорити и различита рјешења (13). Ова Конвенција не дозвољава државама да међусобно праве дискриминацију, али допушта да двије државе, по обичају или споразумно, једна другој признају повољнији поступак него што то захтијевају њене одредбе, а не искључује нити неповољнији поступак као реторзију. Неће се сматрати дискриминацијом ако држава приматељица рестриктивно примјењује неку од својих одредаба зато што се она тако примјењује на њене конзуларне функционаре у држави циљатељици (чл. 72). Што се тиче односа међународних правила и интерних норми држава, међународна правила, начелно, имају првенство.

4. Међународне конвенције говоре о привилегијама (повластице, *privileges*) и имунитетима (*imunitas, изузеће, immunity*), а каткад се спомињу и олакшице, али не одређују поближе у чему се састоје. Због тога се ови појмови у литератури неједначено третирају. Тако, нпр, постоје и мишљења која говоре о имунитету као о ослобођењу од обавеза било које врсте (14) или о укупности привилегија (15). Овдје под имунитетом подразумевамо искључење од јурисдикције, односно ослобођење од процесних прописа са посљедицом да се против повлаштених особа не може покренути судски и управни поступак, а под привилегијама уживање посебних права и ослобођење од одређених терета, док би се код олакшица радило о посебним погодностима.

Од привилегија и имунитета треба разликовати неповредивост (*inviolability*) и то особну неповредивост и неповредивост објеката. Суштина неповредивости је у њиховој посебној и појачаној заштити и то не само од захвата власти државе приматељице, него и од радњи трећих особа које би могле онемогућити или угрозити повлаштене особе у вршењу њихових функција или коришћење неповредивих објеката. Неповредивост имплицира дужност државе приматељице да пружа заштиту на адекватан начин. То, међутим, не значи да између имунитета и неповредивости нема везе. Из неповредивости у крајњој линији произлази имунитет (16).

Привилегије и имунитети не значе да одређене особе, начелно, нису везане правом државе приматељице (17). Оне су дужне да се тога права придржавају, уколико нису у појединим случајевима тога експлицитно ослобођене (18). Њихов повлаштени положај се огледа у томе што по-

(12) Изјесна правила постоје и у Бечкој конвенцији о праву уговора од 23. V 1969. (чл. 30, а донекле и чл. 26, 28, 29, 40, 58, 59. и 60).

(13) J. Andrassy, *Међународно право*, Загреб, 1987, с. 295.

(14) Усп.: *Black's Law Dictionary*, St. Paul, Minn. 1968, с. 885; Strupp/Schlochauer, *Wörterbuch des Völkerrecht* I, Берлин, 1960, с. 499.

(15) Ф. И. Кожевников (ред.), *Международное право*, Москва 1980, с. 281.

(16) М. Ђартош, *Међународно јавно право II*, Београд, 1956, с. 426.

(17) Усп.: М. Бартош, *Начело поштивања територијалних прописа од стране дипломатских агената*, „Југословенска ревија за међународно право“, 3/53. Треба, међутим, рећи да је у старијој литератури било и супротних мишљења (L. Neumann, *Grundriss des heutigen europäischen Völkerrecht*, Wien, 1877, с. 163; C. Hurst, *Les immunités diplomatiques*, Recueil des Cours 12/26).

(18) Због тога не треба говорити о екстериторијалности повлаштених особа. Овај термин у свом првобитном значењу има у виду фикцију, која потиче још од Гротијуса (*De iure belli ac pacis* — руско издање Москва 1956, с. 428—435), да се повлаштена особа налази изван подручја државе приматељице. У новије вријеме овај се термин употребљава и за скуп привилегија и имунитета, али га као недовољно прецизан не треба употребљавати.

вреда одређених норми нема за посљедицу редовне санкције, него су то специјалне санкције. Тако, нпр, извршење радње неког кривичног дјела нема за посљедицу кривичну санкцију, него опозив повлаштене особе. Дужност поштивања права државе приматељице данас изричито тражи међународно право. Бечка конвенција о конзуларним односима прописује да су повлаштене особе, без штете по своје привилегије и имунитете, дужне да поштују закон и прописе државе приматељице (чл. 55, ст. 1). Сходне одредбе постоје и у више билатералних конвенција (19). Каже се да та дужност постоји уколико њени интерни прописи нису у супротности са међународним правом (20).

4. Како се одређују поједине привилегије и имунитети? Они су најприје изграђени у међународном обичајном праву, да би се затим појединачно наводили у међународним конвенцијама и интерним прописима држава, при чему се може запазити да постоје опћеприхваћене повластице и имунитети уз могуће разлике у појединостима.

У неким билатералним конвенцијама које је закључила Југославија употребљавају се клаузуле највећег повлаштења и институт реципроцитета (21). У том смислу, конзуларним функционарима се признају привилегије и имунитети које уживају или ће убудуће уживати конзуларни функционари истог ранга најповлаштенијег народа. Међутим, једна страна уговорница не може за своје конзуларне функционаре да тражи шире бенефиције од оних које је признала конзуларним функционарима друге стране уговорнице.

5. Привилегије и имунитете уживају особе које обављају конзуларне функције или на други начин дјелују за потребе конзулата као и друге особе које су са њима у одређеној вези. Овде се уобрајају или се могу убројати: (а) каријерни конзуларни функционари, (б) чланови њихових породица, (в) конзуларни службеници у конзулату, (г) чланови њихових породица, (д) чланови послужног особља у конзулату, (е) чланови њихових породица, (е) чланови приватне послуге конзуларних функционара и конзуларних службеника, (ж) конзуларни курири, те (з) почасни конзуларни функционари.

Ове особе не уживају једнаке привилегије и имунитете. Оне се разликују по врстама и обиму и зависе од послова које повлаштене особе обављају, односно од везе са њима.

(а) Каријерни конзуларни функционари уживају низ привилегија, имунитета и олакшица (иако су оне уже од оних које имају дипломатски представници). Држава приматељица поступаће према конзуларним функционарима са дужним поштовањем и подузет ће све одговарајуће мјере да се спријечи свака повреда њихове личности, слободе и достојанства (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 40) (22).

Конзуларним функционарима се признаје слобода кретања без које не би могли ефикасно вршити своје функције. Додуше, слобода кретања

(19) Усп. конзуларне конвенције са Ираком (чл. 55) и Кином (чл. 55).

(20) Бартош, *op. cit.*, с. 373—374.

(21) Усп. Конзуларне конвенције са Албанијом (чл. 8), Аустријом (чл. 7), Мађарском (чл. 9), Турском (чл. 21) и СССР (чл. 11) те Уговоре о трговини и провидби са Јапаном (чл. 2), Нидоземском (чл. 12), Швицарском (чл. 6) и Турском (чл. 23).

(22) Усп. Конзуларну конвенцију са Ираком (чл. 43).

је данас начелно призната, али је Бечка конвенција ипак нашла за потребно да овоме посвети једну одредбу. У том смислу држава приматељица осигурава конзуларним функционарима слободу путовања и кретања, осим у зонама у које је улаз забрањен или посебно регулиран због разлога националне сигурности (чл. 34) (23). Овдје се може говорити о привилегији само онда када конзуларни функционари имају шире могућности кретања него „обични“ странци.

Опћенито је прихваћено да конзуларни функционари уживају функционални судски имунитет. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, они нису подвргнути надлежности судских и управних органа државе приматељице за дјела извршена у обављању конзуларних функција (чл. 43, ст. 1). Ово старо правило усвајају и билатералне конвенције и интерни прописи држава.

Конзуларни функционари могу да се лише слободе само под одређеним условима. Бечка конвенција о конзуларним односима прописује да се конзуларни функционари не могу ухапсити или притворити нити подвргнути било ком другом ограничењу особне слободе осим када се ради о извршењу правомоћне судске одлуке. Они могу бити стављени у затвор или притвор само у случају „тешког“ кривичног дјела и то само на темељу одлуке надлежне судске власти када поступак мора започети у најкраћем року (чл. 41, ст. 1. и 2). О „тешком“ кривичном дјелу говоре и неке билатералне конвенције (24). Овој одредби би се могло приговорити да препушта држави приматељици да она одреди шта се подразумева под тешким кривичним дјелом. Због тога је боље рјешење неких билатералних конвенција које одређују да се конзуларни функционари могу лишити слободе само ако се ради о кривичним дјелима за које је предвиђена казна затвора изнад одређене границе (година дана, двије године, пет година и сл.) (25). Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, ако се покрене кривични поступак против конзуларног функционара, он је дужан да се „појави“ пред надлежним органом (26). Поступак треба да се води са дужним поштовањем и, осим када је функционар ухапшен или притворен у случају тешког кривичног дјела, тако да се што мање омета вршење конзуларних функција (чл. 41, ст. 3). То значи да се конзуларни функционар не би могао предвести ако се не ради о тешком кривичном дјелу. У случају хапшења или покретања кривичног поступка против конзуларног функционара, држава приматељица је дужна да о томе у најкраћем року обавијести шефа конзулата, односно, ако се ради о овоме, државу шаљатељицу дипломатским путем (Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 42). У пракси, међутим, често не долази до кривичног поступка, него држава приматељица тражи да конзуларни функционар напусти њено подручје.

(23) У том смислу и Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 31), Ираком (чл. 41), Кином (чл. 40), Либијом (чл. 43), и Румуњском (чл. 31) као и југославенска пракса (Левин, *op. cit.*, с. 229).

(24) Усп. Конзуларне конвенције са НДР (чл. 7), Турском (чл. 16) и Великом Британијом (чл. 16). Конзуларна конвенција са СССР-ом говори о „нарочито тешком“ кривичном дјелу).

(25) Конзуларне конвенције са Албанијом (чл. 10), Аустријом (чл. 13, ст. 2), Белгијом (чл. 13), Бугарском (чл. 8, ст. 2), ЧССР (чл. 21), Француском (чл. 14, ст. 3), Грчком (чл. 17, ст. 3), Ираком (чл. 44), Италијом (чл. 13), Кином (чл. 44), Либијом (чл. 47), Мађарском (чл. 7), Пољском (чл. 21) и Румуњском (чл. 35).

(26) Усп. Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 21), Ираком (чл. 44), Пољском (чл. 21) и Румуњском (чл. 35).

Конзуларни функционари уживају имунитет и у грађанском поступку. Ово треба схватити тако да конзуларни функционар, по правилу, не може бити тужен, али да може бити тужитељ. Међутим, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, имунитет се не признаје ако је поступак покренут на темељу уговора који конзуларни функционар није изричито или прешутно закључио као пуномоћник државе шиљатељице или ако је поступак покренула трећа особа за штету из незгоде коју је у држави приматељици проузроковало неко возило, брод или авион (чл. 43, ст. 2) (27). Ово прихватају и неке новије билатералне конвенције (28). Из ових одредаба произлази да конзуларни функционари не уживају у првом случају имунитет за приватноправне послове које су закључили у своје име, а у другом нити онда када је штета настала у обављању конзуларних функција. Неке билатералне конвенције проширују или сужавају ове случајеве. Тако Конзуларна конвенција између Југославије и Турске искључује имунитет само за штете настале саобраћајном незгодом (чл. 15). Према Конзуларној конвенцији између Југославије и ЧССР, имунитет не постоји у стварима наследства у којима конзуларни функционари не учествују у име државе шиљатељице, него у својству приватне особе (29). Ова Конвенција искључује постојање имунитета када се конзуларни функционари баве професионалном или трговачком дјелатношћу изван својих службених функција (чл. 20, ст. 2) (30). Треба, међутим, нагласити да Бечка конвенција о конзуларним односима више не дозвољава да се конзуларни функционари баве оваквим дјелатностима (чл. 57, ст. 1). Може се још примјетити да се и у случајевима када не постоји имунитет неће моћи проводити принудно извршење мјере против конзуларних функционера, ако би то било противно њихових неповредивости.

Од имунитета конзуларних функционера, како је горе речено, треба разликовати њихово ослобођење од свједочења у судском и управном поступку. Наиме, по правилу, све особе које се налазе на подручју једне државе, без обзира да ли су њени држављани, дужне су да за потребе одређеног поступка дају свој исказ о релевантним чињеницама које су им познате. Под одређеним претпоставкама конзуларни функционари су ослобођени ове дужности иако је пракса држава била прилично неуједначена (31). Сада ослобођење од свједочења ових особа регулирају Бечка конвенција о конзуларним односима, а сходно и новије билатералне конвенције. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, конзуларни функционари нису дужни да свједоче о „чињеницама које се односе на вршење њихових функција, нити да показују преписку и службене исправе које се на ове односе“. Они могу и одбити да „свједоче као вјештаци о домаћем законодавству“ државе шиљатељице (чл. 44, ст. 3) (32). У последњем случају се, заправо, ради о давању података о садржају права државе шиљатељице. Треба примјетити да је употреб-

(27) Посебан случај искључења имунитета постоји према Бечкој конвенцији о одговорности за нуклеарне штете од 21. V 1963 (чл. XIV).

(28) Конзуларне конвенције са Румунском (чл. 34) и Великом Британијом (чл. 15, ст. 2).

(29) Тако и Конзуларна конвенција између Југославије и Пољске (чл. 20).

(30) Усп. и Конвенцију конзуларну и о настанкању са Француском (чл. 13, ст. 3)

(31) Поближе о томе Ђ. Вуковић, *оп. cit.*, с. 135 et seq.

(32) Усп. Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 22, ст. 3) и Пољском (чл. 22, ст. 3).

љен термин англоамеричког права („свједочење као вјештаци о законодавству“). У европском правном кругу о садржају страног права се не свједочи, нити то чине вјештаци, него оно утврђује суд у складу са начелом *iura novit curia*. Одређена посебна рјешења о свједочењу конзуларних функционара дају и билатералне конвенције о појединостима (33).

Будући да конзуларни функционари, осим у наведеним случајевима, могу бити саслушавани као свједоци (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 44, ст. 1), поставља се питање како ће они дати свој исказ. Да ли ће га дати усмено или писмено, у просторијама конзулата, односно стана или на суду? И овдје пракса није била уједначена. Према неким билатералним конвенцијама, конзуларни функционар треба да приступи суду и тамо да свој исказ. Говори се о свједочењу „пред судом“ (34) или о „јављању судским органима“ (35) или о „одазивању позивима“ (36). Постоје и флексибилнија рјешења. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, конзуларни функционари могу дати исказ у свом стану или у конзулату или писмену изјаву кад је то могуће. У сваком случају, орган који позива на свједочење треба да избјегава да омета конзуларне функционаре у вршењу конзуларних функција (чл. 44, ст. 2). Сличне одредбе постоје и у неким билатералним конвенцијама које је закључила Југославија (37). Ово су, несумњиво, боља рјешења, јер узимају у обзир специфичности свједочења (38). Усмено саслушање конзуларних функционара пред органом који води поступак треба подржати јер оно најбоље одговара процесним начелима контрадикторности, непосредности, усмености и јавности. Тиме се поступак поједностављује, а трошкови смањују. Усмено саслушавање није противно својим имунитетима, јер се њиме не утјече на несметано и слободно дјеловање повлаштених особа. Дакако, нужна је претпоставка да су повлаштене особе спремне добровољно да приступе суду (органу) који проводи поступак и да је свака принуда искључена. Поставља се још питање како ће се поступити ако конзуларни функционар одбије да приступи суду (органу) односно да да свој исказ. Опћенито је прихваћено да се тада против конзуларног функционара не могу примјенити принудне мјере или друге санкције. То изричито предвиђа Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 44, ст. 1). Практички, то значи да конзуларни функционар може одбити да да свој исказ. Неке билатералне конвенције прописују да ће се то расправити дипломатским путем између државе шаљатељице и државе приматељице (39).

С обзиром на могућност да конзуларни функционари буду странке и свједоци, поставља се питање, како им достављати службене акте. Да

(33) Усп. Конзуларне конвенције са Албанијом (чл. 11), Аустријом (чл. 14), Белгијом (чл. 10), Боливијом (чл. 14), Бугарском (чл. 9), ЧССР (чл. 14), Грчком (чл. 21), Италијом (чл. 14), Мађарском (чл. 14), НДР (чл. 12), Пољском (чл. 13), Румуњском (чл. 10), СССР (чл. 12) и Великом Британијом (чл. 17).

(34) Конзуларна конвенција са Аустријом (чл. 14, ст. 1).

(35) Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 22, ст. 2) и СССР (чл. 12, ст. 3).

(36) Конвенција конзуларна и о настањивању са Француском (чл. 14, ст. 5).

(37) Усп. Конзуларне конвенције са Албанијом (чл. 11), Белгијом (чл. 10), Боливијом (чл. 14), Бугарском (чл. 9), Ираком (чл. 46), Италијом (чл. 14), Либијом (чл. 49), Мађарском (чл. 14), НДР (чл. 12), Пољском (чл. 22), Румуњском (чл. 37), Турском (чл. 17) и Великом Британијом (чл. 17).

(38) Конвенција о настањивању и конзулској служби са Албанијом је предвидјела да ће се конзуларни функционер позвати, да се изјасни како ће дати свој исказ (чл. 11).

(39) Конзуларне конвенције са Албанијом (чл. 11, ст. 4) и Аустријом (чл. 14, ст. 2).

ли ће орган који проводи поступак вршити директно достављање или ће се оно обављати дипломатским путем? Теорија и пракса о томе нису уједначени. Превладава гледиште да се достављање, по правилу, врши дипломатским путем. Ово усваја и југословенско право (ЗКП, чл. 127, ст. 3, ЗПП, чл. 136, ст. 1, ЗОУП, чл. 92, ст. 1). Не би, међутим, требало одбацити и директно достављање јер се њиме поступак поједностављује, убрзава и појефтиније. Директно достављање би само онда требало бити недопустиво, ако би адресат одбио да прими пошиљку. Принудне мјере би дакако биле искључене.

Конзуларни функционари су ослобођени у одређеним случајевима плаћања царине и царинског прегледа. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, држава приматељица одобрава увоз и ослобађање од свих царина, такса и сродних дажбина, осим трошкова ускладиштења, пријевоза и трошкова за сличне услуге, за предмете намијењене особној употреби и смјештају конзуларних функционера и чланова њихових породица који живе у њиховом домаћинству. Потрошни предмети не треба да прелазе количине нужне за непосредну употребу. Држава приматељица може о томе донијети своје прописе. Особна пртљага коју носе конзуларни функционер или наведени чланови његове породице ослобођена је царинског прегледа. Она може бити прегледана само у случају да постоје озбиљни разлози за претпоставку да садржи предмете који нису наведени или чији је увоз или извоз забрањен прописима државе приматељице или који потпадају под прописе о карантину. Пртљага се може прегледати само у присуству конзуларног функционера или заинтересованог члана његове породице (чл. 50, ст. 1. и 3). Одговарајуће одредбе постоје и у билатералним конвенцијама које је закључила Југославија (40), али се у неким налазе и посебна рјешења (41). Према неким билатералним конвенцијама, конзуларним функционарима се дају царинске олакшице као и службеницима дипломатских представништва исте или сличне категорије (42).

Конзуларни функционари су ослобођени дужности пријављивања странаца и дозволе боравка које су, прописима државе приматељице, предвиђене за странце. Ово предвиђа и Бечка конвенција о конзуларним односима, ако конзуларни функционари не обављају неку приватну или лукративну дјелатност (чл. 46). Ово ослобођење познају и билатералне конвенције (43).

Конзуларни функционари су ослобођени и обавеза које прописи државе приматељице предвиђају, у вези са дозволама за рад, а у погледу услуга за државу шиљатељицу (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 47, ст. 1). У билатералним конвенцијама има о томе мало одредаба (44). Конзуларни функционари су ослобођени, такоер, и примје-

(40) Усп. конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 28, ст. 1. и 3), Ираком (чл. 50, ст. 1), Кином (чл. 51, ст. 1. и 2), Пољском (чл. 28, ст. 1. и 3) и Румуњском (чл. 40, ст. 1. и 3).

(41) Усп. Конвенцију конзуларну и о настањивању са Француском (чл. 13, ст. 2).

(42) Конзуларне конвенције са Мађарском (чл. 13) и Монголијом (чл. 12, ст. 1).

(43) Усп. конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 12), Боливијом (чл. 15), Бугарском (чл. 13), ЧССР (чл. 25, ст. 1), Грчком (чл. 23), Ираком (чл. 47), Италијом (чл. 15, ст. 1), Кином (чл. 49, ст. 1), Либијом (чл. 51), Мађарском (чл. 10), Монголијом (чл. 11), НДР (чл. 15), Пољском (чл. 25), Румуњском (чл. 39) и Турском (чл. 18).

(44) Усп. Конзуларну конвенцију са ЧССР (чл. 25, ст. 1).

не прописа о социјалном осигурању државе приматељице у вези са службом коју обављају за државу шиљатељицу (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 48, ст. 1). Ово предвиђају и неке билатералне конвенције (45).

Конзуларни функционари су ослобођени разних давања и терета. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, конзуларни функционари су ослобођени особних или стварних државних, регионалних или комуналних пореза и такса. Ослобађање се не односи на посредне порезе који су укључени у цијену робе или услуга; порез и таксе на приватну непокретну имовину у држави приматељици, ако се ова не користи за потребе конзулата; наследне и преносне таксе које убире држава приматељица са неким изузецима; порезе и таксе за приватне приходе; порезе и таксе као накнаде за посебне услуге; те таксе за упис у јавне књиге, судске таксе, таксе за хипотеке и исправе, осим ако се ради о некретнинама које се користе за потребе конзулата (чл. 49, ст. 1). Сходне одредбе постоје и у билатералним конвенцијама (46). Неке од ових конвенција ослобађају конзуларне функционаре пореза и других давања под увјетом реципроцитета (47). Каткад су конзуларни функционари ослобођени пореза и давања као дипломатски службеници државе шиљатељице (48). Бечка конвенција о конзуларним односима предвиђа и ослобађање од свих особних давања, сваке јавне службе и војних намета као реквизиција, контрибуција и војног смјештаја (чл. 52). Оваква ослобађања познају и билатералне конвенције при чему постоје разлике у појединостима (49).

Могу се споменути и слободе опћења конзуларних функционера са органима њихове државе и држављанима своје државе. Ради се о класичним правима која се опћенито признају, јер су иманентна конзуларној служби. Разумљиво је, стога, да ова права предвиђа и Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 35. и 36) као и билатералне конвенције.

Конзуларни функционари врше конзуларне послове, али није искључено, да поред ових, врше и друге повлаштене послове. Да ли тада конзуларни функционари уживају и додатне привилегије и имунитете? Први је случај да конзуларни функционар врши и дипломатске функције у држави приматељици (као када држава шиљатељица нема дипломатску мисију у држави приматељици) (50). Да ли тада конзуларни функционар ужива и дипломатске привилегије и имунитете? Бечка конвенција о конзуларним односима одговара негативно прописујући, да вршење дипломатских функција „не даје конзуларном функционару пра-

(45) Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 26), Ираком (чл. 48), Кином (чл. 49), Пољском (чл. 26), Румуњском (чл. 43) и Турском (чл. 22).

(46) Конзуларне конвенције са Аустријом (чл. 10), Белгијом (чл. 17), Бугарском (чл. 10), ЧССР (чл. 27), Грчком (чл. 27), Ираком (чл. 49), Кином (чл. 50), Либијом (чл. 52), Пољском (чл. 27), Румуњском (чл. 41, ст. 1), СССР (чл. 9) и Великом Британијом (чл. 20).

(47) Конзуларна конвенција са Мађарском (чл. 9).

(48) Конзуларна конвенција са Монголијом (чл. 12). Слично и Конзуларна конвенција са ЊДР (чл. 14).

(49) Усп. конзуларне конвенције са Аустријом (чл. 9), Белгијом (чл. 13), ЧССР (чл. 24), Француском (чл. 13, ст. 1), Грчком (чл. 22, ст. 1), Италијом (чл. 11), Турском (чл. 20) и Великом Британијом (чл. 19, ст. 1).

(50) Усп. Јанковић, *Кумулатија дипломатских и конзуларних функција*, „Југословенска ревија за међународно право“, 3/53.

во на дипломатске привилегије и имунитете” (чл. 17). Други је случај када конзуларни функционар учествује у раду специјалних мисија које је његова држава упутила у државу приматељицу ради обављања одређених задатака. Према Конвенцији о специјалним мисијама од 8. XII 1969, конзуларни функционари „задржавају своје привилегије и имунитете као чланови конзулата, уз привилегије и имунитете који су им признати овом Конвенцијом” (чл. 9 ст. 2). Трећи је случај када конзуларни функционар представља државу шиљатељицу код неке међународне јавне (међувладине) организације. Тада, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, има право на све привилегије и имунитете које међународно обичајно и конвенционално право признају оваквим представницима. Међутим, у погледу конзуларних функција, овакав конзуларни функционар нема право на судски имунитет шири од оног који сваки конзуларни функционар ужива према овој Конвенцији (чл. 17 ст. 2).

Ако су конзуларни функционари држављани државе приматељице или ако на њеном подручју имају пребивалиште, уживају уже привилегије и имунитете. Бечка конвенција о конзуларним односима им признаје само судски имунитет и особну неповредивост за службене акте обављене у вршењу својих функција. Одредбе Конвенције о обавјештавању у случају хапшења, притвора или гоњења, примјењују се и на ове конзуларне функционаре. Ако је против њих покренут кривични поступак, он се мора водити тако, осим ако је конзуларни функционар ухапшен или притворен, како би се што мање ометало вршење конзуларних функција. Ови конзуларни функционари су ослобођени дужности свједочења и давања података о праву државе шиљатељице као и остали конзуларни функционари. Међутим, Бечка конвенција о конзуларним односима изричито дозвољава да им држава приматељица призна допунске олакшице, привилегије и имунитете (чл. 71, ст. 1). О овим конзуларним функционарима има и посебних одредаба у неким билатералним конвенцијама (51). Неке конвенције им признају само да не свједоче о чињеницама које се односе на вршење њихових функција и да не стављају на увид службену преписку или документе као и да не „свједоче” о законодавству своје државе (52).

(б) Чланови породица конзуларних функционара уживају само ограничене привилегије и имунитете. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, чланови породице конзуларног функционара који са њиме живе у истом домаћинству, ослобођени су, као и конзуларни функционари, царина за предмете за особну употребу и царинског предгледа (чл. 51), дужности пријављивања странаца и дозволе боравка (чл. 46, ст. 1), фискалних дажбина осим неких посебно наведених пореза и такса (чл. 49), особних давања, јавне службе и војних намета (чл. 52). Привилегије и имунитети неће им се признати ако у држави приматељници обављају не-

(51) Усп. Конзуларну конвенцију са Белгијом (чл. 45, ст. 1).

(52) Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 22, ст. 3) и Пољском (чл. 22, ст. 2).

ко занимање лукративног карактера (чл. 57, ст. 2). Сличне одбредбе постоје и у билатералним конвенцијама иако нису уједначене (53).

Бечка конвенција о конзуларним односима и неке билатералне конвенције које говоре о „члановима породица“, нису довољно прецизне, јер из њих не произлази ко је и када обухваћен породицом. Тако се не види да ли породица обухвата само малолетну или сву дјецу, да ли у њу улазе и други сродници, да ли чланови породице могу бити запослени и сл. Прецизније су одредбе неких билатералних конвенција који нпр, у њу убрајају супружнике и малолетну дјецу (54). Према неким билатералним конвенцијама, чланови породица конзуларних функционара нису дужни да свједоче о чињеницама које се односе на вршење конзуларних функција и законе државе шиљатељице (55).

Чланови породица конзуларних функционара који су држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште, односно који су сами држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште, уживају према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, привилегије и имунитете само у обиму у коме их та држава признаје. Држава приматељица треба да врши своју јурисдикцију над тим особама тако да претјерано не омета обављање функција конзулата (чл. 71, 2). Неке билатералне конвенције овим особама не признају привилегије и имунитете (56).

(в) Конзуларни службеници у конзулату уживају привилегије и имунитете као конзуларни функционари или нешто уже. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, конзуларни службеници уживају судски имунитет као конзуларни функционари (чл. 43). Конзуларна конвенција између Југославије и Аустрије прописује да конзуларни службеници нису подвргнути јурисдикцији државе резиденције само за службене радње подузете у просторијама конзулата (чл. 13, ст. 1). Конзуларни службеници, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, нису дужни да свједоче у судским и управним поступцима као нити конзуларни функционари (чл. 44, ст. 1. и 3). Ова Конвенција не говори експлицитно да ли се против конзуларних службеника могу примјенити принудне мјере и друге санкције ако одбију да свједоче (као што то чини за конзуларне функционаре). Из овога би произлазило да Конвенција не искључује овакве мјере. Постоје, међутим, и конвенције које по овом питању експлицитно изједначавају конзуларне службенике са конзуларним функционарима (57).

(53) О царинским третима говоре конзуларне конвенције са Бугарском (чл. 12), ЧССР (чл. 28), Ираком (чл. 50), Кином (чл. 51), Либијом (чл. 53), Мађарском (чл. 13), Монголијом (чл. 12), Пољском (чл. 33), Румуњском (чл. 40), СССР (чл. 11) и Турском (чл. 21); о регистрацији странаца са Белгијом (чл. 12), Боливијом (чл. 15), Бугарском (чл. 13), Грчком (чл. 23), Ираком (чл. 47), Либијом (чл. 51), Мађарском (чл. 10), Монголијом (чл. 11), ЊДР (чл. 15), Пољском (чл. 33), Румуњском (чл. 39) и Турском (чл. 18); о фискалним третима са Аустријом (чл. 10), Белгијом (чл. 19), Бугарском (чл. 12), ЧССР (чл. 27), Грчком (чл. 27), Ираком (чл. 49), Кином (чл. 50), Либијом (чл. 52), Мађарском (чл. 9), ЊДР (чл. 14) и Румуњском (чл. 38); о јавним и војним третима са Белгијом (чл. 13), ЧССР (чл. 24), Грчком (чл. 22), Пољском (чл. 38) и Турском (чл. 20); о социјалном осигурању и сл. са ЧССР (чл. 26), Ираком (чл. 48), Кином (чл. 49) и Пољском (чл. 39).

(54) Конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 45, ст. 3. и 4), Боливијом (чл. 15), Бугарском (чл. 13), Мађарском (чл. 10. и 13), Монголијом (чл. 11. и 12), ЊДР (чл. 14) и СССР (чл. 11).

(55) Конзуларна конвенција са ЧССР (чл. 22, ст. 3).

(56) Конзуларна конвенција са ЧССР (чл. 57, ст. 2).

(57) Конзуларна конвенција са Белгијом (чл. 10, ст. 3).

Конзуларни службеници уживају и друге привилегије и имунитете као конзуларни функционари са могућим одступањима. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, они су ослобођени царина, али (за разлику од конзуларних функционера), само за предмете који су увезени приликом њиховог првог смјештаја (чл. 50, ст. 3), пријављивања странаца и дозволе боравка, али само ако су стални службеници државе приматељице и не обављају неку привредну лукративну дјелатност у држави приматељици (чл. 46), фискалних (чл. 49, ст. 1) и особних давања (чл. 52), обвеза у вези са дозволом за рад (чл. 47) и социјалног осигурања (чл. 48).

Ако се конзуларни службеник бави у држави приматељици неким занимањем лукративног карактера, неће му се признати привилегије и имунитет (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 57, ст. 2. т. а).

Сличне одредбе постоје и у више билатералних конвенција које је закључила Југославија.

Конзуларни службеници који су држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште, посебно се третирају. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, они уживају олакшице, привилегије и имунитете само у обиму у коме их држава приматељица признаје (чл. 71, ст. 2). Југославенска пракса је признавала овим особама имунитет у погледу аката извршених у обављању службених послова као и одговарајуће ослобођење од свједочења (58). О овим особама постоји мало одредаба у билатералним конвенцијама (59). Конзуларна конвенција између Југославије и Ирака признаје овим особама само функционални судски имунитет и ослобођење од свједочења у судском и управном поступку о чињеницама које се односе на вршење њихових послова као и да показују преписку и службене документе о овим чињеницама (чл. 51, ст. 1). Конзуларна конвенција између Југославије и Кине ово сужава на ослобођење од свједочења (чл. 52) (60).

(г) О привилегијама и имунитетима чланова породица конзуларних службеника који са њима живе у истом домаћинству има мало конвенционалних правила. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, ове особе су ослобођене дужности пријављивања странаца и дозволе боравка (чл. 46), режима социјалног осигурања (чл. 48), фискалних дажбина (чл. 49) као и конзуларни службеници. Конзуларна конвенција између Југославије и Белгије спомиње само ослобођење од прописа о боравку странаца (чл. 12).

Чланови породица конзуларних службеника који су држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште или који су сами држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште, уживају привилегије и имунитете само у обиму у коме их та држава признаје (чл. 71, ст. 2). И о овим особама има мало одредаба у билатералним конвенцијама (61). Конзуларна конвенција између Југославије и Кине призн

(58) Леви, *op. cit.*, с. 237.

(59) Конзуларна конвенција са Белгијом (чл. 45, ст. 1).

(60) Тако и конзуларне конвенције са Пољском (чл. 34) и Румуњском (чл. 44, ст. 1). Конзуларна конвенција са Румуњском говори о начину свједочења (чл. 54, ст. 1).

(61) Конзуларна конвенција са Белгијом понавља одредбе Бечке конвенције о конзуларним односима (чл. 45, ст. 3).

наје овим особама само ослобођење од свједочења о чињеницама које се односе на функције конзулата и давање мишљења о законодавству државе шиљатељице (чл. 52).

(д) Чланови послужног особља конзулата уживају још уже привилегије и имунитете. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, они су ослобођени дужности свједочења као и конзуларни службеници (чл. 44, ст. 1 и 3). То вриједи и за ослобођење од дозволе за рад (чл. 47, ст. 1) и режима социјалног осигурања (чл. 48). Што се тиче фискалних дажбина, чланови послужног особља конзулата су ослобођени пореза и такса на зараде за своје услуге (чл. 49, ст. 2) као и особних давања (чл. 52). Ове особе су повлаштене само ако се у држави приматељици не баве неким приватним занимањем лукративног карактера (чл. 57, ст. 2. т. а.). Неке билатералне конвенције предвиђају и друге привилегије као ослобађање од примјене прописа о боравку странаца (62), и ослобађање од царина у погледу предмета увезених приликом њиховог првог смјештаја у складу са принципом реципроцитета (63).

Чланови послужног особља конзулата који су држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, уживају олакшице, привилегије и имунитете само у обиму у коме их ова држава признаје (чл. 71, ст. 2). Поједине одредбе постоје и у неким билатералним конвенцијама. Конзуларна конвенција између Југославије и Ирака признаје овим особама судски имунитет и ослобођење од свједочења као и конзуларним службеницима (чл. 52, ст. 1). Неке конвенције признају ослобођење од свједочења (64).

(б) Чланови породица послужног особља конзулата, који са њима живе у истом домаћинству, имају само неке привилегије и имунитете. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, они су ослобођени режима социјалног осигурања (чл. 48, ст. 1) и особних давања (чл. 52). Међутим, ово се не признаје ако обављају у држави приматељици неко приватно занимање лукративног карактера (чл. 57, ст. 2. т. ц.).

Ако су чланови породица послужног особља држављани државе приматељице или у њој имају пребивалиште, имају само олакшице, привилегије и имунитете у обиму у коме их она признаје (Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 71, ст. 1). Неке билатералне конвенције признају овим особама ослобођење од свједочења као члановима послужног особља (65).

(е) Чланови приватне послуге конзуларних функционара и конзуларних службеника уживају најуже привилегије и имунитете. Бечка конвенција о конзуларним односима признаје им само ослобођење од обвеза које законодавство државе приматељице предвиђа о запошљавању стране радне снаге у вези са дозволом за рад и то само ако не обављају друге послове лукративног карактера у овој држави (чл. 57). Надаље, ослобођење од прописа о социјалном осигурању у држави приматељици, ако нису њени држављани и на њеном подручју немају пребивалиште (чл.

(62) Конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 12) и Бугарском (чл. 13).

(63) Конзуларне конвенције са Ираком (чл. 50, ст. 2) и Румуњском (чл. 40, ст. 2).

(64) Конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 45, ст. 2), Кином (чл. 52), Либијом (чл. 54, ст. 1) и Румуњском (чл. 44, ст. 1).

(65) Конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 45, ст. 3) и Кином (чл. 52).

48, ст. 1. и 2.) Неке билатералне конвенције говоре и о ослобађању од војних дужности (66), ослобађању од прописа о боравку странаца у држави приматељици (67), те о ослобађању од обвеза социјалног осигурања, ако се не ради о држављанима државе приматељице или онима који на њеном подручју имају пребивалиште (68).

(ж) Посебну скупину повлаштених особа чине конзуларни курири и конзуларни курири *ad hoc*. Ове особе уживају неповредивост и не могу бити лишени слободе. Неповредивост конзуларног курира *ad hoc* престаје када овај преда примаоцу конзуларну валнзу која му је повјерена (Бечка конвенција о конзуларним односима — чл. 35, ст. 5. и 6).

(з) Почасни конзуларни функционери, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, уживају неке олакшице, привилегије и имунитете као каријерни конзуларни функционери, а за неке постоје посебне норме. Држава приматељица дужна је да пружи почасном конзуларном функционару „заштиту која може бити потребна због његовог почасног положаја“ (чл. 64). Судски имунитет, нотификација у случају хапшења, притварања или гоњења, ослобађање од свједочења и „вјештачења“, постоје као и за каријерне конзуларне функционере (чл. 58, ст. 2). Посебне одредбе постоје за кривични поступак, ослобађање од дужности пријављивања странаца и добијање дозволе боравка те ослобађање од фискалних давања и особних давања.

Ако је против почасног конзуларног функционера покренут кривични поступак, он се мора појавити пред надлежним властима. Поступак се мора водити с поштовањем које се овоме дугује због његовог службеног положаја и, осим ако је ухапшен или притворен, на начин како би се што мање ометало обављање конзуларних функција. Ако је почасног конзуларног функционера потребно притворити, поступак треба отворити у најкраћем могућем року (чл. 63).

Почасни конзуларни функционери, осим оних који у држави приматељици за свој рачун обављају неку професионалну или трговинску дјелатност, ослобођени су свих дужности предвиђених прописима државе приматељице у погледу пријављивања странаца и добивања дозволе за боравак (чл. 65).

Почасни конзуларни функционери ослобођени су и свих пореза и такса на накнаде и плаћу које примају од државе шиљатељице за вршење конзуларних функција (чл. 67). Они су ослобођени и особних давања те јавне службе и војних намета као што су реквизиције, контролнице и војни смјештај (чл. 67) (69).

У неким билатералним конвенцијама које је закључила Југославија постоје одредбе о почасним конзуларним функционерима којима им

(66) Конзуларни уговор с Аустријом (чл. 9).

(67) Конзуларна конвенција са Белгијом (чл. 12, ст. 1).

(68) Конзуларна конвенција с Ираком (чл. 48).

(69) Члановима породница почасних конзуларних функционера, Бечка конвенција о конзуларним односима не признаје привилегије и имунитет (чл. 3). Ова Конвенција ништа не говори о привилегијама и имунитетима каријерних конзуларних функционера, конзуларних службеника и послужног особља конзулата, којему је на челу почасни конзул. Не постоје јединствена гледишта како треба третирати ове особе тј. као каријерне или почасне и оба рјешења су присутна у пракси. У прилог првој солуцији може се навести да је тежиште овдје на каријерном дјеловању, а то се налази не чеду конзулата је споредна околност која се може и мијењати.

се признају извјесне привилегије и имунитети. Тако Конзуларна конвенција са Белгијом, осим судског имунитета и ослобођења од свједочења каријерних конзуларних функционера, признаје и ослобађање од реквизиције, ако почасни конзуларни функционери нису држављани државе приматељице и нису у њој стално настањени (чл. 16, ст. 3).

6. Трајање привилегија и имунитета конзуларних функционера и других повлаштених особа ограничено је у времену и простору. То је разумљиво, јер се привилегије и имунитети дају у интересу обављања одређених послова или у вези са тим пословима па, начелно, прије и после тога отпада та потреба.

Што се тиче временског трајања привилегија и имунитета каријерних конзуларних функционера, конзуларних службеника и чланова послужног особља конзулата, ови почињу ступањем на подручје државе приматељице ради преузимања службе или, ако се ове особе већ налазе на том подручју, преузимањем дужности у конзулату (Бечка конвенција о конзуларним односима, чл. 53, ст. 1). Почетак уживања привилегија и имунитета везује се, дакле, за један од та два датума. Престанак права на привилегије и имунитете увјетован је, у правилу, престанком рада ових особа у држави приматељици. Оно престаје у моменту када повлаштена особа напусти подручје државе приматељице или по истеку „разумног“ рока који јој је дат и то ранијег од та два датума. Ово вриједи и у случају оружаног сукоба између државе шиљатељице и државе приматељице (Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 53, ст. 3) (70). Ова конвенција не одговара на питање шта значи „разуман“ рок. Одговор зависи од околности датог случаја при чему треба узети у обзир уобичајену праксу. Ипак, не би требало искључити могућност злоупотреба. Посебно је, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, регулисан судски имунитет конзуларних функционера и конзуларних службеника, у погледу аката које су они извршили у обављању својих функција. За ове акте имунитет постоји без временског ограничења (чл. 43, ст. 4) (71). Трајање привилегија и имунитета почасних конзуларних функционера ријешено је као за каријерне конзуларне функционаре (Бечка конвенција о конзуларним односима, чл. 58, ст. 2).

Трајање привилегија и имунитета чланова породица конзуларних функционера, конзуларних службеника и чланова послужног особља конзулата зависи, начелно, од постојања привилегија и имунитета повлаштене особе чијој породици припадају. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, уживање привилегија и имунитета почиње даном од којег их и повлаштена особа ужива или од дана када су постали чланови њене породице и то каснијег од та два датума (72). Престанак ужива-

(70) Због тога Бечка конвенција о конзуларним односима прописује да држава приматељица треба, у случају оружаног сукоба, да одобри конзуларним функционерима и свим повлашћеним особама, без обзира чији су држављани, потребно вријеме и олакшице за припрему одласка и напуштања њеног подручја у најкраћем могућем року по престанку њихових функција. Држава приматељица је у случају потребе дужна да им стави на располагање потребна пријевозна средства за њихов пријезов као и пријевоз њихове имовине, осим оне која је стечена у држави приматељици, а чији је извоз забрањен у вријеме одласка (чл. 26).

(71) Усп. Конзуларну конвенцију с Ираком (чл. 54).

(72) Конзуларна конвенција с Ираком говори о дану када конзуларни функционер, конзуларни службеник и члан послужног особља конзулата почну да уживају привилегије и имунитете (чл. 54, ст. 2). Усп. Конзуларну конвенцију са Либијом (чл. 55, ст. 2).

ња привилегија и имунитета чланова породица везује се за престанак привилегија и имунитета повлаштене особе чији су чланови, или за престанак живљења у његовом домаћинству с тиме да, ако намјеравају да напусте подручје државе приматељице у разумном року, уживају привилегије и имунитете до момента одласка. У случају смрти службене особе, чланови њене породице уживају привилегије и имунитете до напуштања подручја државе приматељице или до истека „разумног” рока који им је у ту сврху дат (чл. 53, ст. 2, 3 и 5).

Трајање уживања привилегија и имунитета чланова приватне послуге конзуларних функционера, конзуларних службеника и чланова послужног особља конзулата такођер зависи од постојања привилегија и имунитета повлаштене особе у чијој се служби налазе. Почетак и престанак уживања привилегија и имунитета приватне послуге, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, регулирани су сходно временском трајању привилегија и имунитета чланова породица конзуларних функционера, конзуларних службеника и чланова послужног особља у конзулату (чл. 53, ст. 2. и 3) (73).

Постоји и посебан начин престанка привилегија и имунитета — одрицањем (74). Очигледно је да се држава шиљатељица може одрећи привилегија и имунитета својих конзуларних функционера и других службених особа као и особа које су у одређеној вези с њима. Бечка конвенција о конзуларним односима то изричито предвиђа за конзуларне функционаре, конзуларне службенике и чланове послужног особља конзулата у погледу судског имунитета и ослобађања од дужности свједочења (чл. 45, ст. 1), а то чине и неке билатералне конвенције (75). Иако Бечка конвенција о конзуларним односима експлицитно не спомиње чланове породица ових особа, држава шиљатељица се може одрећи и привилегија и имунитета ових особа, јер они не постоје у интересу повлашћених службених особа него ради несметаног обављања конзуларних функција. Одрицање од привилегија и имунитета врше државни органи представљања државе шиљатељице без посебне пуномоћи, али и други државни органи уколико су за то посебно овлашћени. Постоји сугласност да одрицање мора бити изричито и писмено саопћено држави приматељици (Бечка конвенција о конзуларним односима, (чл. 45, ст. 2) (76). Ако су двије или више држава именовале исту особу за свог конзуларног представника у истој држави, за одрицање од привилегија и имунитета потребан је пристапак свих држава шиљатељица. У случају одрицања од судског имунитета, поставља се питање да ли се оно може извршити и за будуће спорове. О томе су постојала разна гледишта. Сматрамо да би се држава шиљатељица могла одрећи имунитета и *pro futuro* уколико *lex specialis* супротно не прописује. Према томе, државе несумњиво имају право да се одрекну привилегија и имунитета. Но, да ли постоји и дужност одрицања у случајевима када установа привилегија и имунитета губи свој смисао? На ово питање позитивноправно, барем када се ради о конзуларном особљу, још нема недвојбеног одговора. Чини нам се да би

(73) Усп. такођер Конзуларну конвенцију са Румуњском (чл. 46, ст. 2).

(74) Подробије о томе у: Б. Вуковић, *Одрицање од изузећа од грађанске судбености*, „Приноси за поредбено проучавање права и међународно право”, 15/81”. Усп., такођер: G. Schwarzenberger, *International Law* III, London 1976, с. 506.

(75) Усп. конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 23, ст. 1), Кином (чл. 48, ст. 1), Либијом (чл. 50, ст. 1), Пољском (чл. 23) и Румуњском (чл. 45, ст. 1).

(76) Усп. Конзуларну конвенцију са ЧССР (чл. 22, ст. 2) и амерички *Restatement* (§ 79).

за сада овакву дужност било тешко реализовати из практичних разлога иако постоје околности у прилог њеном теоретском оправдању.

Посебно је питање да ли се повлаштене особе могу изричито одрећи својих привилегија и имунитета без пристанка своје државе? То је спорно и о томе постоје разна гледишта. Нужност пристанка оправдава се тиме што привилегије и имунитети не постоје у интересу повлаштене особе, него у циљу обављања њене службе (77). Ово би се могло ублажити утолико што би се могло претпоставити да се повлаштена особа одрекла привилегија и имунитета уз сугласност своје државе. Гледиште да пристанак, начелно, није потребан, које све више јача у пракси и литератури, може се оправдати. Сугласност за одрицање коју држава даје свом службенику, ствар је њиховог међусобног односа и има интерни значај (78). Ова сугласност, по правилу, не би требало да се тиче трећих особа нити би оне требало да добу у неповољнији положај због неслагања између државе и њеног службеника. Ово одговара и правној сигурности. Да пристанак није потребан произлази из могућности да се повлаштене особе одрекну имунитета прешутно или конклюдентним радњама. Повлаштена особа може поднијети тужбу, а може се и као тужена упустити у расправљање. Да притисак није потребан потврђује и могућност да се против повлаштене особе поднесе протутужба. О протутужби нису постојала јединствена гледишта и уједначена пракса (79), али се сада о овој изјашњава Бечка конвенција о конзуларним односима. Ако конзуларни функционар или конзуларни службеник покрену поступак по неком питању у погледу којег би уживали судски имунитет, више се не могу позвати на имунитет у погледу ма ког протузактјева везаног за главни захтјев (чл. 54, ст. 3). То значи да имунитет не постоји за конексне протутужбе (80). Могућност одрицања повлаштене особе од привилегија и имунитета и без посебне сугласности њене државе, знатно поједностављује поступање.

У случају судског имунитета поставило се питање да ли одрицање од имунитета у парничном или управном поступку врједи и за извршни поступак. Постоји мишљење да врједи, јер је извршни поступак наставак ових поступака. Ово начело није неосновано, али је у супротности са међународним правом. Бечка конвенција о конзуларним односима изричито прописује да се одрицање имунитета у погледу неке грађанске тужбе или захтјева у управном поступку не сматра и одрицањем од имунитета у погледу мјера извршења одлуке за које је потребно посебно одрицање (чл. 45, ст. 4). Ово усвајају и билатералне конвенције (81).

(77) Усп.: W. L. Gould, *An Introduction to International Law*, New York, 1957, с. 273; Ф. Ј. Кожевников, *op. cit.*, с. 281; Левин, *op. cit.*, с. 234.

(78) Усп.: М. Бартош, *Међународно јавно право...*, с. 337; Leech/Oliver/Sweeney, *Cases and Materials on the International Legal System*, New York, 1973, с. 850—851.

(79) Према једном гледишту, имунитет би постојао и у случају протутужбе, јер је то самостална тужба поводом које се не може водити поступак пред судом, а да се претходно не призна јурisdикција. Према другом мишљењу, тужитељ се подвргао јурisdикцији и за протутужбу. Према средњем стајалишту, јурisdикција за протутужбу постоји, ако се ова односи на исту ствар као и тужба те ако је у вези са предметом (конексна протутужба).

(80) Ово рјешење усвајају и друге конвенције са подручја дипломатског права па и лека интерна права држава (Мађарска).

(81) Конзуларне конвенције са СССР (чл. 23, ст. 4), Ираком (чл. 53, ст. 3), Кинном (чл. 48, ст. 3), Пољском (чл. 23) и Румуњском (чл. 43, ст. 4).

Одрицање од привилегија и имунитета има за последицу да се особа која их се одрекла, не може више позивати на њих и користити их (82). На ово указује више билатералних конвенција (83).

Што се тиче просторног важења привилегија и имунитета, повлаштене особе их уживају на подручју државе приматељице. На подручју државе шиљатељице, оне не уживају привилегије и имунитете, јер то није потребно за њихову несметану дјелатност, а негдје морају бити и одговорне. Извјесне предности уживају повлаштене особе и на подручјима трећих држава. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, ако конзуларни функционар прелази преко подручја треће државе или се на њему затекне, ако му је трећа држава издала визу уколико је потребна, да би ишао да преузме своје функције или да *наступи у служби* или да би се вратио у државу шиљатељицу, трећа држава ће му признати имунитете предвиђене Конвенцијом, који могу бити потребни да му се омогући пролаз. Овако ће се поступити и са члановима породице конзуларног функционера који уживају привилегије и имунитет, а прате конзуларног функционера или путују одвојено да би се са њим састали или вратили у државу шиљатељицу (чл. 54, ст. 1). Што се тиче конзуларних функционера и чланова послужног особља конзулата као и чланова њихових породица, треће државе не треба да „ометају“ њихов пролазак (чл. 52, ст. 2). Ово практички значи да треће државе не би могле подузмати принудне мјере које би ограничавале пролаз повлаштених особа преко њиховог подручја.

7. Од повластица, привилегија и имунитета конзуларних функционера и других повлаштених особа на раду у конзулату, треба разликовати олакшице, привилегије и имунитете самог конзулата и ствари које се налазе у његовим просторијама. Носилац привилегија и имунитета је овдје држава чији је конзулат, будући да конзулат као установа није правна особа, него је то држава којој он припада.

Да би повлаштени положај конзулата дошао до изражаја, потребно је да конзулат располаже одговарајућим објектом. У ту сврху Бечка конвенција о конзуларним односима прописује да је држава приматељица дужна да омогући држави шиљатељици да на њеном подручју у складу са њеним прописима стекне потребне просторије за конзулат или да јој помогне да на други начин дође до просторија (чл. 30, ст. 1). Сличне одредбе постоје и у билатералним конвенцијама (84).

Опћенито је усвојено да су конзуларне просторије неповредиве. То, у првом реду, тражи да се одреди појам конзуларних просторија. О томе постоје међународна правила. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, то су оне просторије које конзулат користи искључиво за свој рад (85). Неповредивост овдје значи да органи државе приматељице могу ући у конзуларне просторије само уз пристанак шефа конзулата или друге овлаштене особе, али и да је држава приматељица дужна да по-

(82) Бартош сматра да би такво признање било нелогично (ор. cit., с. 439).

(83) Конзуларне конвенције са ЧССР (чл. 23, ст. 3), Ираком (чл. 53, ст. 3), Кином (чл. 48, ст. 2) и Пољском (чл. 23). Треба, међутим, рећи да су се јављала и супротна гледишта.

(84) Конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 14), Боливијом (чл. 7), ЧССР (чл. 16), Италијом (чл. 7), Либијом (чл. 39), Пољском (чл. 16), Румуњском (чл. 25), Турском (чл. 10) и Великом Британијом (чл. 10).

(85) У том смислу и југословенска пракса (Леви, ор. cit., с. 227).

дуже све потребне мјере, да би спријечила насилан улаз у просторије конзулата и њихово оштећење, нарушавање мира или повреду његовог достојанства (Бечка конвенција о конзуларним односима, чл. 31). То прописују и неке билатералне конвенције (86).

Не постоји, међутим, јединствено гледиште да ли је за улаз органа државе приматељице, у сваком случају потребна изричита сугласност шефа конзулата или друге овлаштене особе или некада то није потребно. Према неким мултилатералним и билатералним конвенцијама те интерним прописима држава, службене просторије конзулата су апсолутно неповредиве. Тако према Конвенцији која одређује права, имунитете и привилегије конзуларних агената између Југославије и САД, конзуларне просторије су увијек неповредиве и мјесне власти не могу ући у њих ни под којим видом (чл. VI) (87). Бечка конвенција о конзуларним односима и неке билатералне конвенције ово другачије уређују. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, органи државе приматељице могу ући у конзуларне просторије само уз пристанак шефа конзулата или особе коју он одреди или шефа дипломатске мисије државе шиљатељице. Међутим, у случају пожара или друге несреће која тражи хитне заштитне мјере, може се сматрати да је пристанак шефа конзулата добивен (чл. 31, ст. 1. и 2). Ову одредбу преузимају и неке новије билатералне конвенције (88). Неке билатералне конвенције имају посебна рјешења. Тако Конзуларна конвенција између Југославије и Аустрије одређује да се у просторијама конзулата могу подузимати принудне мјере само уз пристанак шефа конзулата, осим ако се ради о достављању, о извршењу правомоћне судске одлуке или о гоњењу за кривично дјело за које је по законима државе резиденције предвиђена казна лишења слободе од пет година или строжа (чл. 15, ст. 4) (89). Ограничења неповредивости из Бечке конвенције о конзуларним односима наишла су на критику, јер се противе досадашњим нормама међународног права (90). Ово није неосновано јер злоупотребе нису искључене. Чињеница је, међутим, да је превладало схватање извјесних ограничења неповредивости конзуларних просторија.

Опћенито је прихваћено да држава шиљатељица може на зграду свог конзулата да стави свој грб и у одређеним приликама извјеси своју заставу. То предвиђају и Бечка конвенција о конзуларним односима и билатералне конвенције. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, грб се може ставити и на улазна врата конзулата те на резиденцију шефа конзулата, а застава на његова возила када се користе за службене потребе (чл. 29).

Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, конзуларне просторије чији је власник или које је унајмила држава шиљатељица, ослобођене су државних, регионалних и комуналних пореза и такса уколико

(86) Усп. Конзуларне конвенције с Ирском (чл. 35, ст. 3) и Румуњском (чл. 26, ст. 2).

(87) Усп. такођер: Хаванску конвенцију о конзуларним представницима (чл. 18), *Sóðigo Bustamante* (чл. 339) те конзуларне конвенције које је закључила Југославија са Бугарском (чл. 7, ст. 2), Мађарском (чл. 16, ст. 1), Монголијом (чл. 8), ЊДР (чл. 9, ст. 1), Румуњском (чл. 26) и Пољском (чл. 19) као и совјетско Положење ... (чл. 21).

(88) Усп. конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 11, ст. 1), ЧССР (чл. 17), Грчком (чл. 19, ст. 2), Ираком (чл. 35), Кином (чл. 37), Либијом (чл. 40), Пољском (чл. 17, ст. 1), Турском (чл. 12) и Великом Британијом (чл. 11, ст. 4).

(89) Усп. такођер конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 10) и Италијом (чл. 10).

(90) Тако Блишченко, *op. cit.*, с. 146.

се не ради о накнадама за посебне услуге (чл. 32, ст. 1). Сличне одредбе постоје и у билатералним конвенцијама (91).

Не само просторије конзулата него и одређене ствари које му припадају, уживају одређене привилегије и имунитете. Опћенито је прихваћено, што је ушло и у међународне конвенције, да су конзуларни архиви неповредиви. Бечка конвенција о конзуларним односима одређује и појам архива. Под архивом се подразумевају све исправе, преписка, књиге, филмови, магнетофонске врпце, регистри, материјали за шифрирање, картотеке и намјештај који је намјењен њиховој заштити и чувању (чл. 1, ст. 1 т. к.). Ова Конвенција садржи важну одредбу према којој су конзуларна архива и документи неповредиви у свако вријеме и било гдје се налазе (чл. 33). Сходно поступају и билатералне конвенције (92). То значи да је конзуларни архив неповредив не само ако се налази у просторијама конзулата него и изван њих и без обзира на односе између државе шиљатељице и државе приматељице. Неке билатералне конвенције изричито траже да конзуларни архив мора бити одвојен од неслужбених исправа (93). У овим конвенцијама има и посебних рјешења (94).

Неповредива је и службена преписка конзулата под којом се подразумева она која се односи на конзулат и његове функције (Бечка конвенција о конзуларним односима, чл. 35, ст. 2). Конзуларне вализе, по правилу, не смеју бити отворене и задржане. Међутим, Бечка конвенција о конзуларним односима дозвољава да, ако надлежни органи државе приматељице имају озбиљних повода да вјерују да вализа садржи и друге предмете, осим преписке, докумената или предмета за искључиву службену употребу, могу тражити да овлаштени представник државе шиљатељице отвори вализу у њиховом присуству (чл. 35, ст. 3). Јавило се мишљење да је ова одредба у супротности с одредбом Конвенције из чл. 35, ст. 2 о неповредивости преписке конзулата (95). То, међутим, не мора бити тако. Отварање вализе, у присуству представника државе шиљатељице, не мора значити и увид у преписку конзулата, него контролу да не садржи „друге предмете“.

Предмети намијењени службеној потреби конзулата ослобођени су царина, такса и сличних давања осим трошкова ускладиштења, пријевоза и сл. (Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 50, ст. 1). Просторије конзулата, намјештај у њима и његова возила, не могу бити предмет ревизије у сврху народне одбране или јавне користи. У случају, да је потребна експропријација у те сврхе, подузет ће се све потребне мјере како се не би ометало вршење конзуларних функција и држави ши-

(91) Усп. конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 17), Грчком (чл. 24), Ираком (чл. 37), Кином (чл. 38), Либијом (чл. 42), Мађарском (чл. 11), Монголијом (чл. 13), Пољском (чл. 18), Румуњском (чл. 27) те СССР (чл. 10).

(92) Конзуларне конвенције са Бугарском (чл. 7), ЧССР (чл. 10), Грчком (чл. 20, ст. 1), Ираком (чл. 38), Кином (чл. 39), Либијом (чл. 41), Мађарском (чл. 17), Монголијом (чл. 9, ст. 2), ЊДР (чл. 10), Пољском (чл. 18) и Румуњском (чл. 28).

(93) Конзуларне конвенције с Албанијом (чл. 13), Аустријом (чл. 14), Боливијом (чл. 9), Француском (чл. 16), Италијом (чл. 9), САД (чл. VI), СССР (чл. 13, ст. 3), Турском (чл. 13) и Великом Британијом (чл. 13).

(94) Према Конзуларној конвенцији коју је Југославија закључила са Белгијом, ако су документи и имовина, која нема везе са вршењем службених функција члана конзулата, депонирани у згради у којој се налази конзулат, члан конзулата треба подузети потребне мјере како би се примјена законских прописа државе приматељице одвијала без сметњи (чл. 11, ст. 4).

(95) Блишченко, *op. cit.*, с. 147.

љатељици исплатила одговарајућа брза и ефективна накнада штете (Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 31, ст. 4). Слично предвиђају и билатералне конвенције (96). Конзулат је, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, ослобођен свих пореза и такса на новчана средства која је наплатио на подручју државе приматељице на име дажбина и такса за своје акте (чл. 39).

Бечка конвенција о конзуларним односима још одређује да су конзуларне просторије, имовина и архива, заштићени и у посебним околностима. У случају прекида конзуларних односа између државе шиљатељице и државе приматељице, држава приматељица је дужна, чак и у случају оружаног сукоба, поштовати и штитити конзуларне просторије, њихову имовину и архив (чл. 27, ст. 1). Овој одредби би се могло приговорити да довољно не прецизира дужности државе приматељице.

Заштита зграда и опреме конзулата као намјештаја, возног парка, уређаја и сл, чији је власник држава шиљатељица, има још један аспект. Поставља се питање изузећа ових ствари од грађанске јурисдикције државе приматељице. Будући да је власник ових ствари држава, поставља се питање њеног грађанскоправног имунитета. Владајуће је гледиште науке и праксе да држава ужива имунитет сама за чине *iure imperii*, а не и за чине *iure gestionis* (97). Према томе, ако се ради о стварима које служе за обављање конзуларних функција, оне су изузете од јурисдикције. Међутим, и када се ради о стварима које нису изузете од јурисдикције, може се десити да се ова не може реализирати због непоредивости (98). Може се нпр, радити о стварима које се налазе у згради конзулата која је неповредива што онемогућава принудно извршење.

Постоји и класично право конзулата на опћење. И према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, држава приматељица дозвољава и штити слободно опћење конзулата за све службене сврхе са владом, дипломатским мисијама и другим конзулатима државе шиљатељице при чему се могу употребљавати уобичајена средства укључујући дипломатске и конзуларне курире, дипломатску и конзуларну вализу, телексе, шифре те отпремну радио-станицу уз пристанак државе приматељице (чл. 35, ст. 1). Бечка конвенција о конзуларним односима детаљно регулира и опћење конзулата са држављанима државе шиљатељице (чл. 36).

Од просторија конзулата треба разликовати стан (резиденцију) шефа конзулата. Новије билатералне конвенције признају рестриктивну неповредивост станова. То је била и југословенска пракса уз постојање реципроцитета (99). У правилу, органи државе приматељице могу ући у стан шефа конзулата само уз његову сугласност. У појединим случајевима сугласност није потребна, али они нису јединствено регулирани. Према Конзуларној конвенцији коју је Југославија закључила са Ирском, судски и други органи државе приматељице могу ући у стан шефа кон-

(96) Усп. конзуларне конвенције са Белгијом (чл. 16), Либијом (чл. 11, ст. 2), Ирском (чл. 35, ст. 4), Италијом (чл. 10) и Пољском (чл. 17, ст. 3).

(97) Подробније о томе Б. Вуковић, *Изузеће од грађанске јурисдикције...*, с. 24 et seq.

(98) Усп. Código Bustamante (чл. 334) и Европску конвенцију о имунитету државе од 16. V 1972 (чл. 32).

(99) Леви, *op. cit.*, с. 233.

зулата ради достављања или извршења правомоћне судске одлуке или гоњења за кривично дјело за које је, по законима државе приматељице, предвиђена казна затвора не мања од 5 година (чл. 36) (100). Неке билатералне конвенције траже да се ради о одређеним кривичним дјелима (101). Према интерним правима неких држава, неповредивост стана шефа конзулата је потпуна (102). Станови шефова конзулата могу уживати и друге погодности. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, они су ослобођени пореза и такса као и конзуларне просторије (чл. 32, ст. 1) (103).

О привилегијама и имунитетима конзулата којим управља почасни конзуларни функционар, према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, постоје посебна рјешења која су нешто повољнија од оних које даје међународно обичајно право. Што се тиче заштите конзуларних просторија, држава приматељица подузима потребне мјере како би се ове заштитиле и спријечио улаз у њих или њихово оштећење као и нарушавање мира конзулата или повреде његовог достојанства (чл. 59). Из овога се изводи закључак да просторије нису неповредиве (104). Према билатералним конвенцијама, ово се може и повољније ријешити, али и уз извјесна ограничења. Тако, према Конзуларној конвенцији између Југославије и Белгије, ако има разлога да се вјерује да се почасни конзуларни функционар позива на неповредивост конзуларнога архива или имунитет конзуларних просторија за циљеве који немају везе са конзуларним функцијама, власти државе приматељице могу ући у конзуларне просторије у присуству представника дипломатске мисије државе шиљатељице (чл. 11, ст. 5).

Ови конзулати су ослобођени фискалних давања. Према Бечкој конвенцији о конзуларним односима, конзуларне просторије, чији је власник или најмопимац држава шиљатељица, ослобођене су свих државних, регионалних или комуналних пореза и такса, уколико се не ради о таксама за учињене посебне услуге осим оних које, према прописима државе приматељице, падају на терет особе која је у уговорном односу са државом шиљатељицом (чл. 60). Предмети који су искључиво намењени за потребе конзулата, могу се унијети у државу приматељицу и ослобођени су царина, такса и других сличних давања, осим трошкова ускладиштења, пријевоза и сличних услуга. Овамо спадају грбови, заставе, натписи, печати и штампони, књиге, службене штампане ствари, канцеларијски намјештај, материјал и прибор и сл. (чл. 62).

Конзуларни архив ужива неповредивост. Архив и документи су неповредиви у свако вријеме и било гдје се налазили, ако су одвојени од осталих списка, а посебно од приватне преписке шефа конзулата и других особа које са њима раде као и од добара, књига или исправа које се одnose на њихово занимање или привредну дјелатност (Бечка конвенција о конзуларним односима (чл. 61).

(100) Усп. такође Конзуларну конвенцију са Аустријом (чл. 15, ст. 4).

(101) Усп. конзуларне конвенције са Бугарском (чл. 7, ст. 3), Грчком (чл. 19, ст. 3), Мађарском (чл. 16, ст. 1), ЊДР (чл. 9, ст. 1) и СССР (чл. 13, ст. 4).

(102) Совјетско Положење. . . , с. (чл. 21).

(103) Усп. и конзуларну конвенцију са Румуњском (чл. 27).

(104) Andrassy *op. cit.*, с. 302; Леви, *op. cit.*, с. 240.

8. Посебно је питање доказивања и утврђивања постојања, односно непостојања привилегија и имунитета у конкретним случајевима. Правила о томе су недостатна, а пракса држава неуједначена. У пракси неких држава се узима да је изјава повлаштене особе или њој надређеног органа довољна у неким случајевима. Ово се може подврћи критици, јер није искључена могућност злоупотреба.

Начелно би релевантне чињенице требало да докаже онај тко се на њих позива уз могућност побијања по другим легитимираним особама. О правним питањима треба да одлучује орган који проводи поступак. Но, шта ако овај орган не располаже са довољно података? Према пракси неких држава, о томе дају мишљење посебни органи (различити од оних који проводе поступак), а то мишљење може бити и обвезатно. Тако, нпр, оваква мишљења даје министарство вањских послова. Према југославенском праву, у случају сумње да се ради о особама које уживају право имунитета, за кривични поступак објашњење даје Савезни секретаријат за вањске послове преко републичких, односно покрајинских органа управе надлежних за послове правосуђа (ЗПК, чл 145, ст. 2), за грађански поступак савезни орган за послове правосуђа (ЗПП, чл. 26, ст. 2), а за управни поступак савезни орган управе надлежан за вањске послове (ЗОУП, чл. 25, ст. 2). Давање оваквих мишљења се у свјетској литератури критикује јер одлука у једној ствари може зависити од органа који не проводи поступак. Ово је нарочито деликатно када се ради о поступку пред независним судовима.

9. Данас нема више сумњи да конзуларни функционари и друге повлаштене особе уживају одређене привилегије и имунитете. Шта је њихов *ratio essendi*? О томе су се јавиле разне теорије (105). Све више превладава гледиште да државни органи који дјелују на подручју стране државе треба оптимално осигурати несметано и слободно дјеловање те сигурност (*theory of functional necessity*). Бартош подвлачи потребу постојања слободе и независности представника држава од територијалне државе (106). Када се ради о конзуларним представницима, Бечка конвенција о конзуларним односима наглашава да сврха привилегија и имунитета није корист појединаца, него „осигурање успјешног остваривања њихових функција преко конзулата, а у име њихових држава” (преамбула) (107). Исто то вриједи и за чланове породица повлаштених особа, који додуше, не врше службене послове, али се преко њих може дјеловати на рад службених особа. Утолико су привилегије и имунитети повлаштених особа оправдани, јер још увијек нису искључени притисци на ове па и њихово шиканозно третирање.

(105) Подробије о томе Б. Вуковић, *op. cit.*, с. 10 et seq. Доста је заступљено гледиште да је имунитет конзуларног представника, аспект државног имунитета (Brerly, *Principles of Public International Law I* (руско издање), Москва 1977, с. 503. Усп. такођер Аврамов/Креча, *Међународно јавно право*, Београд 1983, с. 124.

(106) М. Бартош, *op. cit.*, с. 419.

(107) Усп. такођер Совјетско Положење . . . , (чл. 1).

dr Djuro Vuković,
Professor at the Faculty of Law in Banja Luka

IMMUNITY OF CONSULAR REPRESENTATIVES

Summary

The present article is an elaboration of the privileges and immunities of consular representatives of states (termed in recent international conventions — consular functionaries) and of other persons employed in consulates, as well as of all those related in some way to the above individuals (i.e. members of the family). Numerous problems in this area are discussed, as well as suggested solutions. First of all, problems are treated of general principles of privileges and immunities, including the inviolability, international and municipal legal sources, and their relations, as well as the way of their identification.

The central part of the article is dedicated to the elaboration of individual privileges and immunities which are enjoyed by some groups of privileged persons, and especially by consular functionaries. All these issues are thoroughly analyzed.

Further analyzed are the status of the consulate and relevant privileges and immunities. The latter ones should be distinguished from those belonging to functionaries and other privileged persons, since they belong to the sending state because the consulate is not a juridical person. Particularly analyzed are the inviolability of consular premises and of other property and spaces, as well as immunities and privileges serving in performing consular duties.

The article is concluded by reviewing the reason of existence of privileges and immunities. The author suggests that such reason is the need for the best possible providing of efficient, free and secure performance of consular duties and functions. This is why privileges and immunities of consular functionaries, and of other privileged persons related to them, are justified since there still may be pressures and even harassment.

Dr Djuro Vuković,
professeur à la Faculté du droit de Banja Luka

L'IMMUNITÉ DES REPRÉSENTANTS CONSULAIRES

Résumé

Dans son travail, l'auteur examine les privilèges et les immunités des représentants consulaires des Etats (que les toutes dernières conventions internationales appellent „fonctionnaires consulaires”), des autres personnes employées dans les consulats et des membres de leurs familles. Au cours de cette analyse, l'auteur examine de nombreux problèmes qui existent dans ce domaine et propose certaines solutions. Il examine d'abord, en principe, le problème des privilèges et des immunités, y compris l'inviolabilité, et il se penche aussi sur les sources juridiques internationales et nationales, sur leurs rapports et sur le mode de leur définition. La partie centrale du travail est consacrée à l'analyse d'un certain

nombre de privilèges et d'immunités dont jouissent certains groupes de personnes privilégiées, en insistant tout particulièrement sur les privilèges et les immunités des fonctionnaires consulaires. L'auteur procède aussi à une analyse critique de plusieurs questions.

L'auteur se penche ensuite sur la position des consulats et sur les privilèges et les immunités dont ils jouissent. Il démontre que ces privilèges et immunités doivent être distingués des privilèges et immunités des fonctionnaires consulaires et des autres personnes privilégiées, car ils appartiennent à l'Etat auquel le consulat appartient (sending state), étant donné que le consulat n'est pas une personne juridique. Dans le cadre de cette analyse, l'auteur examine de manière critique l'inviolabilité des locaux du consulat et des autres objets et les privilèges et immunités servant à assurer l'exercice des fonctions consulaires.

A la fin de son travail, l'auteur examine la raison de l'existence des privilèges et immunités consulaires, tout en exprimant l'avis que ces privilèges et immunités existent pour assurer de manière optimale l'exercice normal, libre et sûr des fonctions consulaires. C'est dans ce sens que les privilèges et les immunités des fonctionnaires consulaires et des autres personnes privilégiées sont justifiés, car il arrive toujours que des pressions soient exercées sur ces personnes et qu'elles soient maltraitées.